

Honingbij exoot of inheems in het Verenigd Koninkrijk?

Henk van der Scheer

Sommige Britse natuurbeheerders menen dat de bij in hun land een exoot is. In hun visie zouden honingbijen door de Romeinen naar Albion (het Britse eilandenrijk, genoemd naar de witte krijtrotsen) zijn gebracht. Dat rechtvaardigt mede hun beleid om geen bijenvolken in natuurgebieden toe te laten. Reden voor Carreck (2008) om na te gaan of honingbijen in Groot-Brittannië er nu wel of niet bijhoren. Onder de opvallende titel "Rare jongens, die Romeinen", een uitspraak van de Galliër Obelix, verwoordt Blacquière (2009) de naspeuringen van Carreck.

Carreck komt tot de conclusie dat de honingbij als soort niet door de Romeinen in Groot-Brittannië is ingevoerd. Hadden ze dat wel gedaan, dan had het genetisch materiaal van de honingbijen daar in de afgelopen eeuwen vooral afkomstig moeten zijn van de goudgele Italiaanse bij, *Apis mellifera ligustica* en dat is niet zo. Gezien de vleugelbeadering en resultaten uit DNA-onderzoek blijken nog veel subpopulaties in Engeland, Schotland en Ierland de eigenschappen van de oorspronkelijke zwarte bij te vertonen. De bewering van Broeder Adam dat de oorspronkelijke bij begin 1900 volledig uitstierf door de beruchte Isle-of-Wight disease, klopt dus ook niet.

Geschreven bronnen

In Engeland zijn diverse geschreven verhandelingen over bijen bekend uit de Middeleeuwen; de oudste uit het jaar 700. Uit Ierland, waar de Romeinen nooit zijn geweest, stammen nog oudere (nl. in 440 na Chr.) geschreven regels over eigendomsrecht van bijenvolken en straffen voor degene die een bijenhouder bestal. Die regels waren waarschijnlijk al vanaf veel oudere datum tot dan mondeling overgeleverd. Tenslotte zijn er nog berichten bekend van de beroemde Griekse zeevaarder en ontdekkingsreiziger Pytheas uit de toenmalige Griekse kolonie Massalia, het tegenwoordige Marseille in Frankrijk. Hij leefde in de vierde eeuw v. Chr. en maakte per boot tochten om de Britse eilanden en naar landen rond de Noordzee en beschreef

dat inwoners van Thule een drank brouwen van graan en honing. Volgens historici zou Thule ergens in het noorden van Groot-Brittannië hebben gelegen.

Archeologische aanwijzingen

Directe sporen van bijenkorven zijn er pas vanaf ongeveer 1500 na Chr. Toch zijn er aanwijzingen die duiden op eerdere aanwezigheid van honingbijen, zoals de vondst van de kop van een honingbij in het veen in Oxfordshire uit de ijzertijd (omstreeks 220 v. Chr.), de vondst van delen van twee honingbijwerksters in Middlesex uit het midden van de bronstijd (omstreeks 2000-1700 v. Chr.) en de vondst van potscherven met bijenwas in Berkshire uit de Nieuwe Steentijd (ongeveer 3000-2650 v. Chr.). Relatief kort daarvoor, omstreeks 5000 v. Chr., verdween de toenmalige landbrug tussen Engeland en het vasteland van Europa door stijging van de zeespiegel en daling van het land. Tot dan toe konden honingbijen dus vanaf het vasteland gemakkelijk Groot-Brittannië bereiken. Uit stuifmeelonderzoek blijkt dat er toen een flora aanwezig was die geschikt was als dracht voor honingbijen. Het heeft er alle schijn van dat de honingbijen, net als veel andere planten en dieren, na de laatste ijstijd, die ongeveer 12000 jaar geleden eindigde, vanuit het Mediterrane gebied Europa herkoloniseerden.

Honingbijen beschermen

In Europa, waar de honingbij inheems is, zal er altijd enige concurrentie zijn geweest tussen honingbijen en andere bestuivende insecten. Vaak zorgt dat ervoor dat soorten onderling verschillend specialiseren (andere ecologische leefruimtes innemen), soms dat ze daadwerkelijk voor elkaar gaan uitwijken. Dat kan zorgen voor een sterk verbeterde bestuiving. In Europa zijn in allerlei studies nog nooit echte negatieve gevolgen aangetoond van de aanwezigheid van honingbijen op andere bestuivers (Dewenter en Tschardtke, 2000).

De honingbij heeft in Groot-Brittannië dieptepunten gekend, bijvoorbeeld na de Isle-of-Wight disease en later in jaren met

foto Henk van der Scheer

Zwerm in de natuur

veel Amerikaans vuilbroed. Door de komst van de varroamijt in 1992 zijn de honingbijvolken in de natuur uitgestorven. Het voortbestaan van de honingbij, ook dat van de lokale ondersoorten, is daardoor afhankelijk geworden van imkers. Feitelijk moeten de honingbij en de genetische basis daarvan nu worden beschermd. Natuurlijk moet het plaatsen van honingbijen met overleg en voorzichtigheid gebeuren, maar het is net zo riskant om ze opeens te weren uit natuurgebieden. Veel natuurgebieden zijn tegenwoordig eigenlijk gewoon 'ouderwets boerenland'. Dat oude boerenland ontstond toen de bossen werden teruggedrongen en het herbergde altijd al honingbijen; vroeger veel meer dan nu. In Engeland en Wales is in de 20e eeuw het aantal gehouden bijenvolken met 75% verminderd tot maar 250.000.

Referenties

- Blacquière, T., 2009. Rare jongens, die Romeinen. Nieuwsbrief Bijen@wur – editie 10, februari 2009. <http://www.pri.wur.nl/NL/publicaties/nieuwsbrief-bijen/>
- Carreck, N.L., 2008. Are honey bees (*Apis mellifera* L.) native to the British Isles? *Journal of Apicultural Research* 47: 318-322.
- Dewenter, S., Tschardtke, T., 2000. Resource overlap and possible competition between honey bees and wild bees in central Europe. *Oecologia* 122: 288-296.